

OB NEKATERIH MLADINSKIH KNJIGAH

Pregledali bomo nekaj mladinskih knjig, ki so jih v minulih dveh letih izdale slovenske založbe, predvsem Mladinska knjiga v Ljubljani. Izbor zajema različne literarne zvrsti: basni, pravljice v stereotipni in novejši obliki, fantastično povest za mladino in lutkovno igrice.

Matej Bor: *Sračje sodišče ali je, kar je*. — Večina Borovih basni v *Sračjem sodišču*¹ izpoveduje v nazornih podobah neko pomembno spoznanje, ki ga je pesnik z odnosi v živalskem svetu jasneje izpovedal in opredelil. Zlasti v štiri-vrstičnih domiselnih podobah izstopa spoznanje, da je med živimi bitji neprestan boj ter da se v odnosih med njimi neprestano vsiljuje vprašanje: kdo bo koga.

*Neka miška, pa ne prav velika,
je tožila mačka, koleke plačala,
vendar pravda je slabo izpala,
ker je bil pač maček za sodnika.*

Ob navedeni osnovni miselnosti duhovitih domislic, basni in podob so nanizane še nianse teh variant, ki prav zgovorno predočijo nekatere, zlasti negativne medčloveške odnose ali škodljive karakterološke poteze.

Borove basni so napisane jasno in preprosto, le v nekaj primerih ostaja idejno jedro neizrazito. Zanimive so nekatere besedne igre, predvsem pa metaforika.

Borovo *Sračje sodišče* ima še eno posebno lastnost: knjiga je namenjena širokemu krogu bralcev, ki jo bodo po stopnji svoje intelektualne zrelosti dojemali različno. Vsekakor bo imel od nje več starejši bralec, ki bo dojel idejno kritično jedro bolj neposredno, po svojih skušnjah.

Knjiga obsega 47 basni in domislic, ki jih spremljajo posrečene in razgibane ilustracije Melite Vovk.

Drejček in trije Marsovéki Vida Pečjaka je znanstveno-fantastična zgodba,² v kateri nastopajo otroci in ki je napisana za otroke. Osnovne vrednote stila so: duhovit preplet realnosti in fantastike, nevsiljiva humanistična in pacifiistična miselnost in sploh spretno in napeto pisano branje za mladino.

Osrednja oseba te domiselne povesti, edinec Drejček, doživlja oster spor med svojo fantastično domišljijo in razsodnostjo družinskega okolja, ki noče verjeti njegovim doživetjem in za vsako njegovo zamisel najde resnične življenjske vzroke. Iz tega prepleta realnosti in otroške domišljije je nastala knjiga posebne vrednosti. V bralcu pušča prepričljiv občutek humanosti, pa ni treba, da bi se mladi bralec tega jasno zavedal; obenem pa ga še seznanja, tako mimogrede, z nekaterimi tehničnimi, vesoljskimi in fizikalnimi zakonitostmi. Vrednost knjige je torej kompleksna. Funkcionalno preprosto jo je ilustriral Štefan Planinc, opremil pa Milan Bezovičar.

¹ Matej Bor, *Sračje sodišče ali je, kar je*. Ilustrirala in opremila Melita Vovk. Mladinska knjiga. Ljubljana 1961.

² Vid Pečjak, *Drejček in trije Marsovéki*. Ilustriral Štefan Planinc, opremil Milan Bizovičar. Mladinska knjiga 1961. Knjižnica Sinjega galeba 71.

V knjigi *Ptičke so odletele*³ je Ela Peroci zbrala 22 otroških črtic, anekdot in novel. To so rečnične otroške zgodbe, namenjene mlajšim in starejšim bralcem. Mlajšim zato, da bi si brusili estetski okus, da bi spoznavali samega sebe, starejšim pa zato, da bi si obnovili in približali otrokov svet doživljanja in fantazije.

V *Telefonu* je obdelana otroška igra in razčlenjeno zadržanje otrok v njej. *Ograja v rožah* daje običajnim pojavom v naravi in med ljudmi človeško toplejši dih. Prehaja v fantastiko s personifikacijo zunanjih objektov. Črtica *Naš avto* kaže otrokovo dožemanje in doživljanje zunanjega sveta. Najpreprostejši dogodek, kot odhod v mesto, dobi v otrokovem duševnem svetu posebno vrednost. Preplet realnosti in fantastike ima drugačno obliko v *Babičinem dnevu*. Slamnati mož postane nenadoma enakovreden del otroške družbe. Tu in tam se je vtihotapila sentimentalna poteza. Nekoliko prisiljena je moralna poanta črtice *Copate sem pozabila*. Marjanca je nagrajena zato, ker je tekla domov po copate. Na videz nepomemben dogodek dobi v pisateljičinem preoblikovanju novo podobo. Anekdotična črtica je tudi *Ti si vedno zadnja*. Tudi črtica *Čebelica* posega v otrokov notranji svet. Dekle, ki nima uspehov v šoli, se rešuje v fantastično sproščenih vizijah. Pisateljica razkriva psihologijo otrok, njihovo ponašanje, razpoloženje, stiske in konflikte z ustaljenim pojmovanjem in resničnostjo.

V svojih črticah, anekdotah in novelah oblikuje Ela Peroci specifičen otroški svet. Psihološko pronicljivo pisanje je lirično in humano, brez pretiravanja in vsiljivosti. K temu je treba prišteti še s posebnim poslušom oblikovan stavek, razumljiv in lep.

V knjigi *Kolesar Matejko* Venceslava Winklerja je objavljenih šestnajst novel,⁴ izmed katerih je *Ukradena svetilka*⁵ doživela svojo izdajo in jo je zlasti še zaradi zanimivih ilustracij Iva Šubica obravnavati kot delo zase.

Besedilo in slike imajo primerno sorazmerje in zato je treba ocenjevati vrednost knjige v prepletenosti besede in slike. Novela je stkana iz nekaterih folklornih in pravljичnih elementov — leteča preproga, čudežna, zlata svetilka, ki pomirjevalno vpliva na ljudi — in iz sodobnih značilnosti: otroci, ki se odločijo, da bodo iskali razbojnika in tatu, se obrnejo na pomoč k miličnikom, pri čemer morajo zagotoviti, da poznajo prometne predpise. Motiv sam pa ni nov, saj je bil osnova n. pr. tudi za film *Ti loviš*. Gre za staro zgodbo: otroci se odločijo odkriti tatu in s tem opraviti neko vredno, pošteno delo. Tisto pa, kar je posebnega v tej noveli, je preoblikovanje starega motiva z omenjenimi pravljичnimi folklornimi in novodobnimi prvinami.

Po oblikovni realizaciji so tej otroški noveli podobne tudi vse druge iz knjige *Kolesar Matejko*, s to razliko, da nekatere temelje na pravljичnih motivih, druge na sanjskih, tretje pa na realnih motivih, vzetih iz otrokovega življenja. Za vse je značilno napeto in slikovito zunanje dogajanje, pa naj bo to literarna realizacija sanj ali fantastičnih zamisli. Osnovni motivi Winklerjevih pravljic

³ Ela Peroci, *Ptičke so odletele*. Ilustrirala in opremila Ančka Gošnik-Godec. Mladinska knjiga 1960. Cicibanova knjižnica.

⁴ Venceslav Winkler, *Kolesar Matejko*. Ilustrirala Cita Potokar, opremil arhitekt Branko Simčič. Mladinska knjiga 1960. Cicibanova knjižnica.

⁵ Venceslav Winkler, *Ukradena svetilka*. Ilustriral Ivo Šubic. Mladinska knjiga 1960. Cicibanova knjižnica.

so vzeti iz vsakdanjega doživljanja otrok in okolice, nepričakovano pa se dogajanje prelije v razgibano domišljjsko igro in se potem spet vrne v realni okvir. Nekatere izmed zgodb, kot n. pr. *O Kitajčku in Zamorčku*, *O kozjedolskih mojstrih* in *O trmastem Jurčku*, imajo socialno poanto. Winklerjeve zgodbe za mladino so domiselne, po dogodkih razkošne, z okusom pisane moderne »pravljice«, ki pa se še niso popolnoma otesle starih pravljčnih rekvizitov.

Založba Obzorja v Mariboru je izdala zbornik pravljič z naslovom *Čudežni studenec* — slovenske pravljič. V njem so objavili svoje zgodbe Lojze Zupanc, Venceslav Winkler, Oskar Hudales in Pavle Zidar.⁶

Pravljice Lojzeta Zupanca so povezane z Menino planino, Zadrebko dolino in Gornjim gradom. Drugi element njegovih zgodbic je ta, da so nastale iz folklornih motivov in krajevnih ljudskih izročil. Nekatere anekdotične zgodbe imajo ironičen podton, s čimer pisec nakaže odnos do odmaknjenega motiva, ki ga oblikuje (*Odmev, Kako je vrag na Kropi za hlapca služil*).

Izbor Winklerjevih pravljič v tej knjigi je sicer nekoliko specifičen, ker se sicer ne bi ujel s konceptom *Čudežnega studenca*. Po literarni realizaciji so pričujoče Winklerjeve pravljič enakovredne tistim, ki so objavljene v knjigi *Kolesar Matejko*, le motivno se razločujejo: v teh je le več ljudskega izročila, zelo suvereno preoblikovanega. Zanimive so zgodbe o treh bratih, ki se v celi knjigi pojavljajo v več variantah. Medtem ko Zupanc predvsem obnovi folklorni ali pravljčni motiv, ga Winkler tako poantira, da s simbolično zgodbo izpove neko življenjsko spoznanje.

Oskar Hudales je v *Čudežnem studencu* objavil nekaj pravljič v dveh izborih. Tudi njegove pravljič temelje na starih pravljčnih motivih (v kačo začarano dekle, zakopani zakladi, palčki) in na folklornih (jaga baba, divji mož, preja itd.). Vse te zgodbe o zakladih, ki jih posameznik po sreči najde in jih uživa dotlej, dokler je trezen in pošten, prinašajo neko preprosto, kmečko utrjeno življenjsko spoznanje.

Na koncu knjige je objavljena še fantastična zgodba *Baba na Možaklji* Pavleta Zidarja. Preplet krajevnih zanimivosti, fantastike in ljudskega izročila se stopnjuje v učinkovito, dinamično napeto zgodbo.

Že iz navedenega je videti, da so pravljič v knjigi *Čudežni studenec* izbrane po enotnem konceptu, da pa ne segajo preko starih, stereotipnih pravljčnih, folklornih in fantastičnih motivov. Knjiga je zanimiva, ker je zbirka starih elementov, v slovensko pravljčno in mladinsko pripovedništvo pa ne prinaša nič posebno novega. Knjigo je razgibano ilustriral in opremil Janez Vidic.

Igra za ročne lutke *Kralj Matjaž in Alenčica*⁷ je zelo svobodna prireditev ljudske pesmi z nekaterimi folklornimi vložki in s stalno lutkovno figuro — Pavlihom, ki zapleta in predvsem razpleta dogajanje. Besedilo je duhovito, ustrezno napetemu dogajanju, polnemu preobratov in komičnih situacij z uspešnimi in nevsiljivimi besednimi igrami. Poleg tega predvideva sodelovanje otrok v dogajanju, s čimer omogoča temeljitejšo otrokovo sodoživljanje.

⁶ Čudežni studenec. Slovenske pravljič. Ilustriral in opremil Jože Vidic. Izdala založba Obzorja. Maribor 1960.

⁷ Niko Kuret, Kralj Matjaž in Alenčica, igra za ročne lutke. Mladinska knjiga 1960. Lutkovni oder 16.

V 17. zvezku zbirke *Lutkovni oder* sta objavljeni dve lutkovni igrici: *Pri Ježonovih* in *Dedek Mraz prihaja* avtorja Janeza Kadiša.⁸ *Pri Ježonovih* je vzgojna basen za otroke. Razvajena otroka, ježka, se preobjesta materine in očetove dobrote in skrbi, postaneta predrzna, lažniva, neubogljiva in oče Ježon in mati Ježonka skleneta, da ju bosta kaznovala. Pustita ju sama v gozdu, kjer prideta otroka v roke volku in lisici. Po tej kazni se spokorita, postaneta voljna za delo in vse, kar jima ježevski starši ukažejo. Pri teh vzgojnih ukrepih in spreobračanju sodelujejo še nekatere druge gozdne živali. V nekaterih epizodah so vpleteni tudi otroci-gledalci, vendar redkeje kot v prejšnji lutkovni igri ter manj funkcionalno. Oblikovalec je šel v vsem do skrajnosti: značaji personificiranih živali so označeni kar najbolj temno ali kar najbolj belo. Saj ima vsiljiva tendenca — če ne boš priden, boš kaznovan — neke svoj smisel, vendar je tu podčrtana preočitno.

Tudi v vzgojni igrici *Dedek Mraz* nastopajo poosebljene živali. Dedek Mraz in njegova darila so le zunanji okvir, ob katerem se pokažejo sebične lastnosti neubogljivega kuža. Kaznovan je, vendar mu nič kaj ne koristi, zato pa bolj otrokom, ki jim je pouk namenjen. Vendar v tem delu vzgojna poanta ne izstopa tako kot v prejšnjem. Ta lutkovna igrica ima nekaj duhovitih elementov zabavno-ironične narave izven osnovne vzgojne tendence. Zato je bolj posrečena in nekoliko bolj sproščena.

Topli potok Erne Starovasnik⁹ je stereoetipna črtica s tematiko iz otroškega sveta, primerna najnižji stopnji mladega bralca. Temu ustrezna je grafična realizacija z velikimi črkami in zlasti nazorne realistične ilustracije Iva Šubica. V sociološko-analitično realistično pripoved je popolnoma brez potrebe vpletena vila kot dobrotnica in kot moralno vrednotenje dečkove dejavnosti.

V knjigi *Pisma na moj naslov* so objavljena pisma, sestavki, pesmi in risbe otrok, nekaj predšolskih, potem pa šolarjev iz različnih razredov. To so otroška dela, ki so se nakopičila v uredništvu *Pionirja* in *Cicibana*, zbral in uredil pa jih je Cvetko Zagorski.¹⁰ Snovno, motivno in oblikovno so ti otroški sestavki zelo različni in pisani. Otroška roka je popisala okolje, dom, šolo, pomlad, poletje, jesen in zimo, spomine in pripovedi staršev, domači kraj in živali iz svoje okolice. V tem zaporedju so sestavki, pesmi in risbe tudi razvrščeni. Iz njih je razbrati marsikaj, zlasti še, ker so pristen ponatis otrokovega pisanja. Ta knjiga izpričuje otrokov posluš za okolje, za vrednotenje pojavov okoli sebe, za doživljanje narave in otrokovo sposobnost, povedati to, kar je videl, doživel ali kar mu je ležalo na srcu. Torej ima knjiga predvsem vrednost kot dokument otroškega doživljanja in ustvarjanja.

France Vurnik

⁸ Janez Kadiš, *Pri Ježonovih* in *Dedek Mraz prihaja*. Mladinska knjiga 1960. Lutkovni oder 17.

⁹ Erna Starovasnik, *Topli potok*. Ilustriral Ive Šubic. Mladinska knjiga 1960. Knjižnica Čebelnica 56.

¹⁰ *Pisma na moj naslov*. Izbral in uredil Cvetko Zagorski, opremil Savo Sovre. Mladinska knjiga. Ljubljana 1961. Cicibanova knjižnica.